

która wymaga udokumentowania i stanowi wzór do naśladowania dla innych centrów polonijnych, jak Chicago, New York czy Nowa Anglia. Książka jest ładnie wydana i bogato ilustrowana – włącznie z 30 stronami kolorowych zdjęć – co czyni z niej nie tylko dobry podręcznik, poważną monografię, ale i dobry upominek. Polka jest twórczym elementem polsko-amerykańskiej popkultury. Zasługuje ona tym samym na to, aby ją zgłębiać i opisywać – jak robi to autorka. Książka warta polecenia.

John M. Grondelski

Tłumaczenie Aleksandra Rutkowska

Ks. Stanisław K o w a l c z y k, *Z nauczania społeczno-teologicznego papieża Jana Pawła II*, Sandomierz: Wyd. Diecezjalne 2004, ss. 134.

Jan Paweł II jest papieżem cieszącym się już za życia olbrzymim zainteresowaniem badaczy. Specjaliści różnych dziedzin nauki komentują olbrzymi dorobek Papieża-Polaka. Wśród ośrodków akademickich zajmujących się nauką Papieża, prym w badaniach wiedzy jego dawna macierzysta uczelnia, Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Ks. infułat Stanisław Kowalczyk, profesor KUL, to uczony o szerokich zainteresowaniach naukowych. W swoim bogatym dorobku ma już szereg publikacji na temat Jana Pawła II. Wystarczy, że wspomni się tu, iż jest współautorem i redaktorem książki *Papież Jan Paweł II a Emigracja i Polonia 1978-1989* (Redakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1991). Praca ta powstała w okresie, kiedy ks. prof. Kowalczyk pełnił obowiązki dyrektora Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL.

Wśród osiągnięć naukowych ks. Kowalczyka omawiana książka *Z nauczania społeczno-teologicznego papieża Jana Pawła II* zajmuje szczególne miejsce. Praca zawiera m.in. podrozdział „Papież Jan Paweł II a Emigracja i Polonia” (s. 111-121). Autor przedstawił tu wielowymiarową rolę Jana Pawła II w życiu światowej Polonii. Zastrzega się jednak, że dokładniejsza charakterystyka zasięgu i głębi wpływu obecnego pontyfikatu wymaga dalszych badań psychologiczno-socjologicznych (s. 116). Obecność Polaka na Stolicy Piotrowej jest przy tym niepowtarzalną szansą dla wychodźstwa polskiego. Pojawia się jednak postawione przez ks. Kowalczyka pytanie: czy szansa ta jest należycie wykorzystywana przez skupiska emigracyjno-polonijne? Z pewnością nie. Wspólnotę pochodzenia i korzeni z Janem Pawłem II należy wykorzystać w różnych dziedzinach życia Polonii: moralno-religijnej, kulturowo-naukowej, organizacyjnej, patriotycznej. Słusznie autor stwierdza, że wszystko to jest jeszcze dzisiaj bardziej zadaniem niż realnym osiągnięciem.

Bardzo ciekawie jawią się także inne treści recenzowanego studium. Zwraca na siebie uwagę zwłaszcza część I, zatytułowana: „Nauczanie społeczne”. Autor rozwija myśli Papieża poświęcone miejscu prawdy w życiu każdego człowieka. Tej sprawie poświęca Jan Paweł II wiele miejsca w swym nauczaniu. Człowiek musi myśleć w zgo-

dzie z jedyną Prawdą, do której Papież odnosi całe swe nauczanie, obojętnie jakiej by ono dotyczyło dziedziny. Ks. Kowalczyk zajmuje się głównie aspektami społecznymi w nauczaniu papieskim, ale i tu nie może być wiele prawd, choć normy życia społecznego wymagają elastycznego przyjęcia i przetworzenia w konkretną rzeczywistość tej – jak to autor interesująco ujął – „prymarnej” prawdy. Ponadto ks. infułat Kowalczyk pisze o odpowiedzialnej wolności, o prawach moralno-społecznych rodziny, o idei sprawiedliwości społecznej. Nauczanie papieskie w tych przedmiotach umieszcza na kanwie całego dorobku katolickiej nauki społecznej Kościoła, do którego Papież się odwołuje i który tak istotnie wzbogaca. Omawiając drobiazgowo dorobek Jana Pawła II w tym względzie, sięga więc do dokumentów Soboru Watykańskiego II i wypowiedzi papieża od Leona XIII do Jana Pawła II. Na czoło wybija się *Rerum novarum* (1891) Leona XIII, *Quadragesimo anno* (1931) Piusa XI, *Mater et magistra* (1961) oraz *Pacem in terris* (1963) Jana XXIII, *Populorum progressio* (1967) Pawła VI.

Ze zrozumiałych względów wraca ks. prof. Kowalczyk bardzo często do *Centesimus annus* Jana Pawła II z 1 maja 1991 r. Rozdział III tej encykliki, zatytułowany „Rok 1989”, ukazuje wydarzenia ostatnich lat, których punktem kulminacyjnym było to, co nastąpiło w krajach Europy Środkowej i Wschodniej w roku 1989 i później. Równoległe niejako zmiany następują w niektórych krajach Ameryki Łacińskiej, Afryki oraz Azji, gdzie upadły dyktatorskie rządy ucisku. Autor omawianej książki ukazuje spojrzenie Papieża na te sprawy z teologicznego i etycznego punktu widzenia.

Encyklika *Centesimus annus* kończy się VI rozdziałem pt. „Człowiek jest drogą Kościoła”. Jan Paweł II stwierdza tu, że „celem niniejszej encykliki było spojrzenie w przeszłość, ale przede wszystkim skierowanie uwagi ku przyszłości. Podobnie jak encyklika *Rerum novarum*, stoi ona niejako na progu nowego wieku i pragnie z Bożą pomocą przygotować Jego nadejście” (p. 62). Ta dziedzina nauczania papieskiego dochodzi do głosu w II części książki prof. Kowalczyka zatytułowanej „Nauczanie teologiczne”. Jest w niej mowa m.in. o wiarygodności Kościoła we współczesnym świecie. Właśnie to nauczanie społeczno-teologiczne Jana Pawła II to główny trzon tej tak bardzo ciekawej i pożytecznej książki.

Ks. Edward Walewander

Jacek J a k u b o w s k i, *Polacy w Estonii. Przeszłość i teraźniejszość*, Gdańsk–Lublin: Studio Komputerowo-Wydawnicze „Bamka” 2004, ss. 412, ilustracje, indeksy (Biblioteka Polonii, seria A: Studia, t. XXIX).

Estonia, dawna posiadłość Kawalerów Mieczowych, od XVI w. Polskie Inflanty, natomiast od początku XVIII w. we władaniu Rosji. Faktycznie zaś kraj mocno związany ze Skandynawią i kulturowo z Niemcami, zwłaszcza poprzez przyjęcie luteranizmu na zasadzie *cuius regio eius religio*; nie jest to kraj typowy dla ogółu państw Europy Środkowo-Wschodniej. Dzisiejszy charakter Estonii wynika z wielora-